

НАВЧАННЯ БЕЗПЕРЕКЛАДНОМУ ЧИТАННЮ ФАХОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті з'ясовується значення перекладу та його місце в процесі навчання читанню і розумінню наукової та технічної літератури студентів немовних вишів. Сформульовані цілі та охарактеризовані етапи навчання безперекладному читанню іншомовної літератури. Обмірковується питання підвищення ефективності навчання іноземній мові в технічному вчнз та формування в студентів умінь використання іноземної мови для практичної роботи за фахом.

Ключові слова: текст, види перекладу, розуміння, етапи роботи.

Характерною рисою сучасного етапу розвитку економіки, науки, освіти і культури є розширення міжнародних зв'язків і співпраці. Наявність висококваліфікованих спеціалістів в усіх галузях народного господарства – одна із запорок економічної стабільності будь-якої держави. У сучасних умовах випускник вищого навчального закладу повинен не лише мати знання й уміння, необхідні для майбутньої трудової діяльності, але бути готовим до сприйняття новітніх тенденцій і технологій, що стрімко розвиваються. У наш час знання іноземних мов відкриває доступ до найважливішої інформації, що міститься у світовій науковій і технічній літературі, стає абсолютно необхідним при ділових зустрічах. Чи треба говорити при цьому про те, наскільки важливою справою є створення ефективної системи вивчення іноземних мов. Тому одним із найбільш актуальних завдань навчання англійській мові на технічних та економічних факультетах вищих навчальних закладів є формування в студентів умінь використання іноземної мови для практичної роботи за фахом, підвищення свого професійного рівня і досягнення кар'єрних цілей. Але попри те, що існує велика кількість робіт, присвячених теорії і практиці перекладу, реферуванню та анотуванню іншомовної фахової літератури [1; 2; 3; 6; 7], проблема навчання читанню науково-технічних англійських текстів залишається недостатньо висвітленою, що і зумовлює актуальність обраної теми. Враховуючи важливість проблеми формування в студентів навичок читання та перекладу літературних джерел іноземною мовою, метою даної статті є спроба з'ясувати місце перекладу у процесі навчання читанню і розумінню іншомовної науково-технічної літератури студентів немовних вишів.

Одним із завдань навчання іноземній мові студентів немовних вишів є вдосконалення навичок читання іноземною мовою, що забезпечить швидке сприйняття і правильне розуміння наукової літератури. Зрозуміло, що методи для досягнення цієї мети можуть бути різноманітними. Але, на нашу думку, не існує методів абсолютно бездоганих і таких, що підходять для усіх учнів і викладачів, як немає і таких, які в чомусь не могли б сприяти досягненню поставленої мети. Навіть такий непримиренний апологет свого методу, відомого під назвою усного, як Г. Пальмер, кінець кінцем проголосив принцип багатостороннього підходу до вивчення мови і закликав "вивчати мову з різних сторін, різними шляхами, за допомогою різних форм роботи" [5, с. 37].

При будь-якій організації навчального процесу на заняттях з іноземної мови обов'язковою частиною є такий аспект навчання як переклад. У методичній і лінгвістичній літературі переклад з іноземної мови розглядається в трьох аспектах:

- 1) переклад як мета навчання;
- 2) переклад як спосіб контролю при навчанні читанню і розумінню тексту;
- 3) переклад як спосіб навчання читанню і розумінню тексту [4].

Зрозуміло, що в технічному виші переклад не є основною метою навчання, і тому в якості об'єкта в нашій статті розглянемо лише два аспекти: переклад як спосіб навчання читанню і розумінню наукового тексту та переклад як спосіб контролю при навчанні читанню і розумінню тексту.

Однією з цілей навчання перекладу науково-технічної літератури є досягнення безперекладного розуміння іншомовного тексту. Під безперекладним розумінням ми маємо на увазі таке розуміння тексту, як при читанні його рідною мовою.

Для досягнення цієї мети студенти повинні набути кілька важливих умінь: отримувати загальну інформацію про прочитану статтю, монографію і т. п. (тобто отримати деяке загальне уявлення про тематику і проблематику прочитаного), а також швидко виокремлювати повну і точну інформацію з прочитаного. Необхідно зауважити, якщо студент досяг умінь швидко виокремлювати повну і точну інформацію з прочитаного, то завдання отримати загальну інформацію з тексту автоматично знімається.

Матеріалом для навчання слугують тексти із науково-технічної літератури, як-то монографії, підручники, журнальні статті, довідники, інструкції, патенти тощо. Автори науково-технічних праць зазвичай прагнуть висловити свої міркування об'ємно та переконливо, щоб уникнути можливості довільного тлумачення питань, що розглядаються. І це знаходить своє відображення в манері викладення матеріалу, складі використаної лексики, граматичній будові речень. Такі тексти, як правило, характеризуються складністю інформації, складністю викладення цієї інформації, зумовленою застосуванням низки специфічних граматичних засобів, що сприяють стислості та послідовності оповіді, але утворюють громіздкі, іноді синтаксично заплутані конструкції.

Розглянемо перший з окреслених нами аспектів. Студент, що отримав складний і за формою і за змістом текст (про особливості якого говорилося вище), для його "усвідомлення" прагне перекласти цей текст на рідну мову, оскільки іноземною він не мислить. Таким чином, явний або прихований переклад на рідну мову на першому етапі навчання завжди є присутнім: осмислення тексту йде через рідну мову. Лише надалі на певному етапі навчання відбувається якісний стрибок – перехід до безперекладного розуміння (спочатку окремих уривків тексту, а потім і всього тексту в цілому).

Питання полягає в тому, чи є цей етап осмислення тексту через рідну мову шкідливим (і з ним потрібно боротися) або необхідним і закономірним (і на нього треба зважати й використовувати при навчанні). Ми вважаємо, що цей етап (враховуючи складність тексту) є і необхідним і закономірним для переходу до безперекладного розуміння. Щоб обґрунтувати значення перекладу та з'ясувати його місце серед інших способів навчання, необхідно передусім звернутися до аналізу тих кількісних чинників (знань і умінь), які призводять до якісних результатів. До цих кількісних факторів належать: накопичення знань з традиційної граматики і словникового складу; оволодіння (на основі накопичених знань) умінням "відгадати" значення незнайомого слова в контексті; чітке уявлення на усіх етапах навчання про відповідності рідної й іноземної мов та уміння швидко знайти відповідні еквіваленти.

Переклад в усіх своїх формах припускає найактивніше співставлення явищ іноземної та рідної мов. При цьому досягається глибоке розуміння тексту і автоматизуються різного роду "кліше", які грають таку важливу роль в стилі наукового мовлення. Переклад, проте, не є просто передачею значення окремих слів, їх сполучень, граматичних конструкцій, переклад – це передача думки з усіма особливостями її оформлення. Це доволі складний процес, що передбачає, з одного боку, знання двох мов і, з іншого боку, знання предмета, тобто переклад є багатостороннім врахуванням як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних моментів.

Якщо додати до цього, що переклад є також дуже економним і точним способом контролю, що має внаслідок цього значні переваги порівняно з іншими способами перевірки розуміння прочитаного, особливо тому, що йдеться про науковий текст, де "неважливого" дуже мало і де надзвичайно зростають вимоги до точності і повноти розуміння, то стає ще очевиднішою важлива роль перекладу в процесі навчання. Більшість помилок у студентів зазвичай виникає через їхнє прагнення знаходити передусім відповідність саме між знаками, лише потім, на наступному етапі своєї роботи, вони звертають увагу на особливості інформації, що міститься в тексті, на логіку і послідовність міркування автора, на всю специфіку контексту. Звідси відбувається і надмірна прихильність до словника, спрощений підхід до його можливостей і роботи з ним. Тому викладач повинен наполегливо прищеплювати вдумливий, такий, що враховує в комплексі всі особливості тексту підхід до його розуміння і перекладу. Викладач повинен у пошуках понятійного і мовного еквіваленту, відштовхуючись від мовних паралелей і відповідностей, постійно показувати специфіку іншої мовної системи, шляхи її реалізації.

Проте щоб остаточно з'ясувати місце перекладу серед інших засобів, слід торкнутися також вправ на загальне охоплення змісту (що іменується іноді безперекладним розумінням). Ці вправи разом з перекладом (особливо усним) полегшують і прискорюють перехід до дійсно безперекладного розуміння. Не можна забувати також про те, що ці вправи допомагають студентам навчитися отримувати загальну інформацію про прочитану монографію, статтю і т. п., що тим паче важливо, оскільки повне досягнення мети – безперекладне розуміння – в період навчання часто все ж, незважаючи на всі наші зусилля, не має місця (в основному через іноді слабкий контингент учнів, які не володіють іноземною мовою в достатньому об'ємі та замала кількість годин, що відводиться навчальним планом на іноземну мову в технічному виші). Ця мета досягається, як правило, пізніше, при подальшій самостійній роботі студентів, чому сприяють прищеплені під час навчання навички і уміння. Саме тому досягнення одного із завдань, що ведуть до кінцевої мети, також має важливе значення.

Отже, слід ще раз підкреслити, що переклад як спосіб навчання безперекладному розумінню (а також як спосіб контролю) грає дуже важливу роль у процесі навчання, проте не являється єдиним засобом і дає особливо добрі результати у поєднанні з іншими, зокрема з граматичним аналізом і вправами на загальне охоплення змісту. Навчання студентів переходить до якісно нового рівня, який передбачає узагальнення та поглиблення набутих знань та навичок, формування умінь читання та розуміння фахових текстів, що має стати перспективою подальших досліджень.

Використані джерела

1. Григоров В. Б. Как работать с научной статьей : [пособ. по англ. яз.] / Владимир Борисович Григоров. – М. : Высшая школа, 1991. – 202 с.
2. Комарова А. И. Функционально-стилистические разновидности научной речи и задачи обучения LSP. Современные теории и методики обучения иностранным языкам / А.И. Комарова ; [под общ. ред. Л. М. Федоровой, Т.И. Рязанцевой]. – М. : Экзамен, 2004. – 320 с.
3. Крупченко А. К. К вопросу о профессиональной лингводидактике. Современные теории и методики обучения иностранным языкам / А. К. Крупченко ; [под общ. ред. Л.М. Федоровой, Т.И. Рязанцевой]. – М. : Экзамен, 2004. – 320 с.
4. Обучение чтению научного текста на иностранном языке : [сб. статей] / под ред. Е. С. Троянская. – М. : Наука, 1975. – 295 с.
5. Пальмер Г. Устный метод обучения иностранным языкам / Гарольд Пальмер. – М. : Наука, 1961. – 125 с.
6. Пумпянский А. Л. Чтение и перевод английской научной и технической литературы: (лексика, грамматика, фонетика, упражнения) / Алексей Леонидович Пумпянский. – М. : Наука, 1968. – 488 с.
7. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 214 с.

Baranenkova N.

TEACHING NON-TRANSLATION READING OF LITERATURE ON SPECIALITY

The article deals with the problem of the significance of translation and its place in the process of teaching and understanding science-technical literature of students of non-language high institutions. The author of the article formulates the aims and characterizes the stages of teaching non-translation reading of foreign literature. There were discussed the question of increasing the effectiveness of teaching a foreign language at a technical high institution and forming the skills of using a foreign language for practical work on speciality.

Key words: *text, translation types, understanding the stages of work.*

Стаття надійшла до редакції 15.03.13

